

УДК [342.7:35] (477)
ББК 67.9 (4Укр)300, 32 я43
П 68

Рекомендовано до друку Кафедрою публічного права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Протокол № 8 від 17 травня 2019 р.

Укладачі:

- Ковбас І. В. Голова ГО «Правничий Щит», к.ю.н., доц. кафедри публічного права юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича
- Худик А. М. Голова ГО «Муніципально-правові ініціативи», ас. Кафедри публічного права юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича
- Крайній П. І. Заступник голови ГО «Муніципально-правові ініціативи», ас. кафедри публічного права юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

Права людини та публічне врядування. Збірник матеріалів
П 68 II всеукраїнського правничого форуму, 15 травня 2019 р., м. Чернівці /
Уклад. І.В. Ковбас, А.М. Худик, П.І. Крайній. – Чернівці: Технодрук,
2019. – 216 с.
ISBN 978-617-7611-44-7

Збірник містить матеріали доповідей учасників II всеукраїнського
правничого форуму «Права людини та публічне врядування».

Всеукраїнський форум присвячено проблемам правового регулювання
публічного врядування та його відповідність європейським правовим
стандартам.

УДК [342.7:35] (477)
ББК 67.9 (4Укр) 300, 32 я43

Автори несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат,
статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

© ЧНУ ім. Юрія Федьковича, 2019
© Ковбас І.В., Худик А.М., Крайній П.І., 2019
© ЮФ КП, 2019
© Технодрук, 2019

ISBN 978-617-7611-44-7

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ФОРУМУ

Зміст

Коломосць Т.О. Вільна дія, «інерція та розподіл правової енергії» антикорупційних обмежень відносно суб'єктів публічної адміністрації в аспекті забезпечення законних очікувань особи	6
Колпаков В.К. Місцеве самоврядування у дослідженнях Юрія Панейка(адміністративно-правова спадщина)	14
Луцький Р.П. Теоретико-правові засади соціальних прав громадян як основоположних можливостей гарантованих конституцією України	18
Вакарюк Л.В. Поняття та особливості інформаційних прав людини	23
Вдовічен В.А., Вдовічена Л.І. Впровадження принципів належного урядування як необхідна передумова захисту прав людини	26
Гаврилук Р.О. Правова природа конфлікту як передумови медіації	29
Овчаренко О.М. Проблеми забезпечення єдності судової практики	34
Подорожна Т.С., Білокурська О.В. Право на конституційну скаргу в контексті діяльності Конституційного Суду України	36
Прокопенко В.В. Інститут представництва в митному праві	39
Стрельцова О.В. Конституційне забезпечення прав людини в аспекті європейської інтеграції України	42
Бабін І.І. Становлення інституту податкового консультанта як реалізація контрольної функції податків	44
Щербанюк О.В. Судовий захист в умовах реформування сектору юстиції в Україні	48
Голобородько В.О. Сучасна предметна компетенція нотаріату України в системі захисту прав людини	50
Горленко В.В. Громадянське суспільство і конституція: проблеми конституційного регулювання	52
Гусар О.А. Механізми та заходи запобігання і протидії корупції в Україні.....	55
Гусар Л.В. Право на необхідну оборону.....	58
Коваль М.В., Ковбас І.В. Людський фактор в тріаді соціуму: суспільство, держава та право	61
Козмуляк К.А. Право громадськості на участь у стратегічній екологічній оцінціпроблеми реалізації	67
Нестеренко Л.Б. Правовий статус нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації прав	69
Мищенко І.В. До питання про доцільність класифікації митних режимів ...	73
Остафійчук Л.А. Судовий захист права особистої автономії людини	76
Самбор М.А. Збиратися мирно: право, свобода – полемічні нотатки.....	80
Петровська І.І. Окремі питання процедури оскарження контрольних заходів митних органів	83
Татуляч І.Ю. Врегулювання спору за участю судді.....	87
Турман Н.О. Медіація в кримінальному процесі України	92
Вартусик П.І. Медіація у публічно-правових конфліктах: деякі теоретичні зауваження	96
Взюва Л. Поняття та способи подолання правових колізій судом	99
Войцеховський Н.В. Розвиток місцевої демократії в рамках децентралізації влади	101
Норобець Х.М. Кіберзлочинність як загроза реалізації людських прав	104

реалізації, а також окреслення можливих перспектив розвитку. І саме це, а не штучні класифікації, може сприяти удосконаленню інституту митного режиму та його втілення у практичну площину.

Список використаних джерел

1. Чуприна О.В. Класифікація митних режимів у юридичній науці та законодавстві, *Право та інновації*. 2015. № 2 (10). С. 133-138.
2. Словник української мови: в 11 томах / ред. кол.: І.К. Білодід (гол.) та ін. Том 4. К.: 1973. 840 с.
3. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
4. Осадча Н.В. Митні режими та підходи до їх класифікації. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39765/16-Osadcha.pdf?sequence=1> (дата звернення 10.05.2019).
5. Мельник М.В. Інститут митних режимів в митному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2016. 251 с.

Остафійчук Л.

канд. юрид. наук, доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Судовий захист права особистої автономії людини

Принцип цінності особистої автономії людини застосовується в практиці Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), юрисдикція якого поширюється на всі держави-учасниці Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод (далі – Конвенція), до яких входить і Україна. Конвенція в статті 32 включає в компетенцію ЄСПЛ «всі питання, що стосуються тлумачення і застосування положень Конвенції». Таким чином, ЄСПЛ тлумачить і розвиває положення Конвенції з урахуванням конкретних обставин справи, що розглядається.

Положення Конвенції і тлумачення її положень є універсальними. Якщо ЄСПЛ визнав певні обставини порушенням Конвенції відносно однієї держави, то, відповідно до попередньої практики, ЄСПЛ здійснює аналогічне тлумачення Конвенції щодо подібних обставин, що виникли в іншій державі.

Практика, що склалася в рішеннях ЄСПЛ щодо України як держави-відповідача, є джерелом права як в Україні так і для інших держав-учасниць Конвенції. І навпаки, сформована в рішеннях ЄСПЛ практика щодо інших держав може бути таким же джерелом права для України. Висновки, сформовані у справах одних держав, поширюються самим ЄСПЛ на справи стосовно інших держав. Таким чином, рішення ЄСПЛ щодо тлумачення норм Конвенції, на практиці виявляються обов'язковими не тільки для держави, проти якої подано скаргу, а й для інших держав-учасниць Конвенції.

Нарівні з Конвенцією, судовою практикою ЄСПЛ є в Україні джерелом права, а згідно із ст. 10 Цивільного процесуального кодексу України, суди зобов'язані застосовувати практику ЄСПЛ при прийнятті судових рішень.

Не заперечуючи важливості рішень ЄСПЛ для формування національної судової практики, в цій статті увагу також буде приділено доцільності використання практики ЄСПЛ при розгляді сімейних спорів на прикладі справ про розірвання шлюбу.

Зокрема, українські суди при розгляді сімейних спорів про розірвання шлюбу застосовують принцип особистої автономії в сім'ї, тлумачення якому надано в рішеннях ЄСПЛ у справах «Валліанатос і інші проти Греції» від 07.11.2013 року (заяви №№29381 / 09 і 32684 / 09) і «Фернандес Мартінес проти Іспанії» (заява 56030/07) від 12 червня 2014 року. По даній категорії судових справ станом на 30.04.2019 р. в Єдиному державному реєстрі судових рішень налічується 1054 судові рішення.

Зокрема, судді посилаються на пункт 84 рішення ЄСПЛ у справі «Валліанатос і інші проти Греції», згідно якого: «Суд наголошує на принципах, встановлених у його практиці. Мета захисту родини у її традиційному сенсі є доволі абстрактною і для її реалізації може використовуватися широкий спектр конкретних заходів... Також, з огляду на те, що Конвенція є «живим» документом, який слід тлумачити у світлі умов сьогодення..., держава при виборі засобів, покликаних забезпечувати захист сім'ї та повагу до сімейного життя, як цього вимагає стаття 8, обов'язково має брати до уваги зміни, що відбуваються у суспільстві і у ставленні до соціальних питань, цивільного стану і міжособистісних стосунків, включаючи той факт, що не існує лише одного шляху чи лише одного вибору, коли йдеться про те, як вести сімейне або приватне життя» [5].

Зуважує, що судді абсолютно не проявили належної уваги тому факту, що постановою по справі «Валліанатос і інші проти Греції» (Vallianatos and Others v. Greece, скарги №№ 29381/09 і 32684/09), оприлюдненою 7 листопада 2013 р., Велика палата ЄСПЛ визнала 16 голосами суддів проти одного, що грецький закон, який передбачає можливість вступу в цивільні союзи тільки гетеросексуальних партнерів, є дискримінаційним по відношенню до одностатевих пар!

Крім цього, судді посилаються на пункт 126 рішення Європейського суду з прав людини по справі «Фернандес Мартінес проти Іспанії» (заява 56030/07) від 12 червня 2014 року, згідно якого встановлено: «Що стосується права на приватне та сімейне життя, Суд наголошує на важливості для осіб мати можливість вільно приймати рішення з приводу того, як вести своє приватне та сімейне життя. У зв'язку з цим повторно наголошується, що відповідно до статті 8 також надається охорона прав на самореалізацію як у формі особистого розвитку..., так і з точки зору права на встановлення та розвиток відносин з іншими людьми та навколишнім світом, при цьому поняття особистої автономії є важливим принципом, що береться за основу при тлумаченні гарантій, які викладені в такому положенні» [4].

Як і в попередньому випадку, судді не звернули уваги, що суть скарги Фернандеса Мартінеса полягає в тому, що він не міг залишатися викладачем католицизму в результаті широкого розголосу його сімейної ситуації, і того факту, що він був членом Руху за неонов'язковий целібат. Він стверджував, що розголос, якому була піддана його сім'я і його особисте становище як одруженого священика, стали причиною непродовження дії договору і це є несумісним з його правом на свободу думки і правом на свободу вираження поглядів, передбачених статтями 9 і 10 Конвенції.

Отже, в наведених вище прикладах, судами, напевно, без ознайомлення з повним текстом рішень ЄСПЛ, були використані цитати з рішень ЄСПЛ, які були сформульовані Судом по зовсім іншим обставинам.

Таке застосування практики ЄСПЛ, на нашу думку, – не припустимо, а використовувати судові прецеденти ЄСПЛ потрібно з урахуванням подібності предмета спору, обставин справи, фактів, якими учасники процесу обґрунтовують свої вимоги і заперечення.

ЄСПЛ у своїй практиці систематично оперує категорією особистої автономії як основоположною цінністю і принципом права. Н. Кауфман в дослідженні «Право на особисту автономію в практиці Європейського Суду з прав людини» відносить до таких категорій справ заяви про порушення ст. 8 Конвенції: про самостійне визначення способу завершення життя (хоча право на життя не розглядається як право на смерть, з огляду на позитивний обов'язок держави забезпечити право на життя і біоетичні принципи необхідності збереження життя); про самостійність в сексуальному житті, власної сексуальної орієнтації; про самостійне обрання між народженням і абортom; про самостійне обрання ідентичності, включаючи етнічне і гендерне [6].

Вивчаючи судові прецеденти, за твердженням Довідаса Віткаускаса, можна побачити, що концепція «приватного» життя належить сфері безпосередньої особистої автономії. Сюди відносяться аспекти фізичної та моральної недоторканності (19). Конвенція виходить за вузькі рамки гарантій життя, вільного від небажаної публічності. Вона забезпечує поле, в рамках якого кожен може вільно займатися розвитком своєї особистості. Сюди входить право на самоідентифікацію, а також право / можливість розвивати взаємини з іншими особами, в тому числі емоційні і сексуальні.

Виходячи з цієї концепції, ЄСПЛ постановив, що право на повагу до «приватного» життя включає фізичну і психологічну недоторканність людини. Гарантії статті 8 Конвенції, в першу чергу, покликані забезпечити розвиток особистості без втручання ззовні (20). Сексуальне життя будь-якої людини, безсумнівно, можна віднести до приватного життя (21).

Такий підхід ЄСПЛ нашою думкою, що «приватне» життя – не суворо окреслене захищене коло, а велика зона з доволі розмитими кордонами. Останні стають усе більш туманними в міру того, як приватне життя зближується із громадською діяльністю [2].

Так відбувається і в сімейному житті. Згідно із ст. 24 Сімейного кодексу України від 10.01.2002 р. «шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається...».

Ця норма відповідає ст. 16 Загальної декларації прав людини, згідно з якою «чоловіки і жінки, які досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності або релігії одружуватися і засновувати сім'ю. Вони користуються однаковими правами щодо одруження під час шлюбу та під час його розірвання».

Відповідно до ст. 5 Протоколу №7 Конвенції, кожен з подружжя у відносинах між собою і в їхніх відносинах із своїми дітьми користується рівними правами і обов'язками цивільного характеру, що виникають зі вступом в шлюб, перебуванням в шлюбі і в разі його розірвання.

Шлюб – це сімейний, добровільний і рівноправний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану і

спрямований на створення сім'ї. Добровільність шлюбу – один з основних його принципів.

Принцип добровільності шлюбу діє не тільки на стадії реєстрації шлюбу. Добровільність шлюбу, тобто наявність вільної згоди, – це його довічна риса. Саме добровільністю шлюбу обумовлена можливість його розірвання.

Згідно зі ст. 51 Конституції України шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Чинне законодавство України забороняє примус до шлюбу. Примус – значить домагатися певної поведінки від іншої особи за допомогою фізичного або психічного насильства.

Закріплені в законодавстві права дружини і чоловіка на повагу до своєї індивідуальності є засобом захисту психологічно слабшої сторони в шлюбі від психологічного диктату або навіть агресії іншої сторони. Ці права спонукають до толерантності, терпимості в шлюбі, направляють кожного з них на спокійне, інтелектуальне залагодження колізій індивідуальних рис характеру, життєвих звичок.

Чи можна зберігати з партнером живі, емоційні, близькі стосунки і в той же час мати власні інтереси, бажання, особистий простір? Якщо разом добре, то ми намагаємося підлаштуватися під партнера (забуваючи про себе), ми боїмося його втратити. Залежність – це завжди несвобода. Тільки зберігаючи свободу у відносинах з близькою людиною, ми можемо любити по-справжньому. Іноді – домовлятися, як це роблять розумні люди, враховуючи інтереси, потреби, бажання один одного. Сенс шлюбу – в збагаченні особистого життя людини. Нерідко, криза в шлюбі виникає якраз через те, що люди, скоротивши всі зв'язки із зовнішнім світом до розміру своєї сім'ї, як би вичерпують один одного. В результаті виникають нудьга, невдоволення, претензії. Тому, якщо шлюб перешкоджає нашому особистому життю, то навіщо такий шлюб?

Розглядаючи окрему людину і вищі цілі її існування, Вільгельм Гумбольдт зазначав, що загальна користь союзів залежить від того, наскільки в них зберігаються і підтримуються самотність (автономність) осіб, які вступили в цей союз, так і щирість самого союзу. Без щирого зближення один не в змозі зрозуміти іншого, індивідуальність необхідна для того, щоб, так би мовити, засвоїти зрозуміле і долучити його до своєї суті. Але як перше, так і останнє вимагають від осіб, які вступають в союз, не тільки сил, але також і відмінностей – не надто багато, тому що потрібно, щоб один міг зрозуміти іншого, не дуже мало, так як необхідно, щоб виникло деяке захоплення тим, чим володіє інший і бажання також засвоїти це собі [1, с. 14-15].

Підсумовуючи, відзначимо, що сім'я – найважливіший соціальний інститут, який у вузькому сенсі можна розглядати як певне благо для двох особистостей, які об'єдналися в союз для досягнення спільних інтересів. Традиційно, розуміння сім'ї зводиться до необхідності принесення в жертву своїх власних (індивідуальних) побажань, інтересів, можливостей і т. д. з метою досягнення поставлених сімейних цілей і таке єднання створює міцну сім'ю.

Але! Людина – істота соціальна і виявлятися її якості можуть тільки в суспільстві. Поза суспільством, безвідносно до зв'язків людини з іншими людьми, з суспільством в цілому взагалі не можна говорити про права або про свободи [3, с. 11].

В той же час, кожен з індивідумів повинен якимось чином знаходити у виконанні своїх обов'язків в родині і свій власний інтерес, своє задоволення результатом своїх дій. Свій, особистий інтерес не може бути подавлений, а

повинен бути приведений у відповідність із загальним інтересом сім'ї. Тільки тоді індивід буде збережений і буде збережена сім'я.

Особиста автономія в практиці ЄСПЛ – це свобода від примусу, свобода самовизначення, і свобода вибору правових засобів реалізації власних інтересів. Сюди входить право на самоідентифікацію, можливість розвивати емоційні, сексуальні та інші взаємини з іншими особами.

Без перебільшень, – значення судової практики ЄСПЛ вагоме. Але, наведені в цій статті приклади свідчать про недоцільність використання в справах про розірвання шлюбу рішень ЄСПЛ у справах «Валліантос і інші проти Греції» від 07.11.2013 р. і «Фернандес Мартінес проти Іспанії» від 12.06.2014 р. Застосування практики або посилання на рішення ЄСПЛ повинні бути юридично обґрунтованими та використовуватися в тих випадках, де існують прогалини в законодавстві держави.

Список використаних джерел

1. Гумбольдт, Вильгельм фон. О пределах государственной деятельности. М.: Три квадрата, 2003. 200 с.
2. Довідас Віткаускас. Право на повагу до приватного життя відповідно до статті 8 Європейської Конвенції захисту прав людини та основних свобод. URL: <http://khpg.org/en/index.php?id=1094815937> (дата звернення 09.05.2019 р.)
3. Мюллерсон Р.А. Права человека : идеи, нормы, реальность. М.: Юрид. лит., 1991. 160 с.
4. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Фернандес Мартінес проти Іспанії» (заява 56030/07) від 12 червня 2014 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-156616&filename=CASE%20OF%20FERNANDEZ%20MARTINEZ%20v.%20SPAIN%20-%20%205BUkrainian%20Translation%5D%20by%20OSCE%20Ukraine.pdf> (дата звернення 09.05.2019р.)
5. CASE OF VALLIANATOS AND OTHERS v. GREECE (Applications nos. 29381/09 and 32684/09) URL: <https://www.legislationline.org/documents/id/20371> (дата звернення 09.05.2019р.)
6. Koffeman N.R. The right to personal autonomy in the case law of the European Court of Human Rights. Leiden, 2010. 72 p.

Самбор М.А.

кандидат юридичних наук, член-кореспондент Академії наук вищої освіти України, начальник сектора моніторингу Прилуцького відділу поліції ГУНП в Чернігівській області

Збиратися мирно: право, свобода – полемічні нотатки

Особа залежно від характеру численних соціальних зв'язків ідентифікує себе в різних сферах, тобто виявляє себе поліідентично, то і її права та свободи знаходяться в різних соціальних площинах, на різних соціальних рівнях і, природно, вони мають універсальне значення й беззастережно мають бути в повному обсязі реалізовані. Права і свободи людини – найуніверсальніші серед

існуючих прав і обов'язків, які приймають на себе в зв'язку з ідентифікацією різноманітні суспільні утворення [1, с. 16].

Права і свободи використовуються як парні категорії, поєднання яких утворює ефективний симбіоз всебічного розвитку людини у всіх її сферах.

Свобода є важливою цінністю, від якої залежать та якій підпорядковуються інші соціальні цінності [3, с. 15]. Свобода в демократичній державі саме як конституційна категорія, визначає можливість діяти відповідно до внутрішніх переконань та об'єктивних умов дійсності, реалізуючи свої ідеї, задовольняючи власні інтереси та потреби у політичній (свобода політичної діяльності, свобода об'єднання, свобода мирних зібрань тощо), економічній (свобода підприємницької діяльності, свобода ринку тощо) та інших сферах (свобода думки і слова, свобода совісті та віросповідання, інтелектуальна свобода, свобода творчої, наукової, технічної діяльності, свобода вибору професії та роду занять тощо), за умови поваги до свободи інших учасників конституційних відносин та відповідальності за власний вибір [3, с. 5].

Людство напрацювало унікальну класифікацію прав і свобод, разом з якими деякі права і свободи настільки тісно переплелися у розумінні, здійсненні та розвиткові особи, що стали сприйматися як єдине ціле. Вочевидь до таких прав і свобод належить право на свободу мирних зібрань (the right to freedom of peaceful assembly).

Унікальність цього права полягає у тому, що право виявляє свободу людини у певній сфері її діяльності.

Положення щодо сфери дії свободи фізичної особи свідчать про те, що її можна структурувати в двох напрямках: сфера приватного правозастосування ідеї свободи фізичної особи і сфера публічного правозастосування. дія свободи фізичної особи охоплює й сферу здійснення цивільних прав [2, с. 228].

Досліджуючи питання свободи у межах права на свободу мирних зібрань, зазначимо, що не кожна країна здійснила рецепцію відповідних міжнародних норм щодо права на свободу мирних зібрань до національного законодавства [4, с. 214]. Не виключенням із цього переліку є й Україна. Адже у конституційній нормі ст. 39 Конституції України мова йдеться про право збиратися мирно і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації. За таких умов не відбулася рецепція у національну правову систему здобутків міжнародного права у галузі прав людини, оскільки за межею залишилася свобода особи на здійснення тої чи іншої форми здійснення даного права.

Свобода досліджуваної сфері має бути сфокусована у 2 основних аспектах:

- 1) свобода до здійснення суб'єктивного права на проведення мирного зібрання, що полягає у відсутності будь-яких видів перешкод як з боку держави, так і з боку інших суб'єктів. Маємо додати, що свобода від перешкод має продовження, що слід розмежувати на відсутність будь-яких правових та неправових механізмів, котрі можуть спричиняти перепони на шляху здійснення права на мирне зібрання; 2) свобода, яка з іншого боку характеризується зв'язком із обов'язком. Обов'язком у першу чергу держави, яка має не лише не перешкоджати, а й створювати умови для всебічного здійснення права на мирні зібрання [4, с. 213]. Впродовж сказаного зазначимо, що свобода виявляється у вільному виборі здійснення права збиратися мирно, довільно обирати форму здійснення даного права, яка не обмежується конституційно визначеними формами, на власний розсуд обирати час та місце здійснення даного права, суб'єктний склад зібрання, предмет зібрання, а також за власним переконанням керуватися суб'єктивними